

A budapesti
Kir. M. Pázmány Péter
Tudományegyetem tekintetes
Jog- és Államtudományi
Karához
intézett

bírálati jelentése

dr. Magyary Zoltán
egyetemi ny. r. tanárnak

dr. Szász Lajosnak
magántanári képesítése
tárgyában.

Tekintetes Jog- és Államtudományi Kar!

Dr. Szász Lajos pénzügyminiszteri osztálytanácsosnak, aki karunkon az államszámvitelten megbízott előadója, a pénzügyi jognak a költségvetési és zárószámadási jogra vonatkozó részéből egyetemi magántanárri való képesítését méltóztatott folyamatba tenni. A tudományos munkásságának elbírálására nekem adott megbízást az alábbi előterjesztésben van szerencsém teljesíteni.

I. Folyamodónak fő irodalmi műve *A magyar állam számvitele* cím alatt 304 oldalon 1932-ben (Pallas Irodalmi és Nyomdai R.-T.) megjelent munkája.

A munka, előszava szerint, az állami számvitelnek ma nehezen áttekinthető anyagában kíván az államszámvitelteni államvizsgára készülők, valamint a közszolgálat számára útmutatóul szolgálni. Gyakorlati célt kíván szolgálni azáltal is, hogy elméleti beosztás helyett a fennálló törvényes rendelkezéseket vette a tárgyalás sorrendjének alapjául, igyekezett szószerint közölni a jogszabályok rendelkezéseit s az egyes rendelkezéseknél utalt a jogszabályokra. Egyes helyeken a szerző a fennálló törvényes rendelkezések általa kívánatosnak tartott megváltoztatásának kérdéseit is tárgyalja. Az egyéni véleményeit tartalmazó részeket a megkülönböztetés megkönnyítése céljából sűrű sorokba szedette.

Ebből az elgondolásból származik a mű szerkezete, amely úgy alakult, hogy a vaskos kötet a következő 11 fejezetre oszlik: 1. A költségvetés szerkesztése. 2. A költségvetés végrehajtása. 3. A költségvetés végrehajtásából folyó vagyonkezelési szabályok. 4. A pénztárak és vagyonkezelő hivatalok szolgálata. 5. Az állami készpénzbevételek és kiadások postatakarékpénztári kezelésének szabályai. 6. A számvevőségek szolgálata. 7. Az állami adósságok kezelése. 8. A számadási perrendtartás. 9. Az állami zárószámadás. 10. A pengőértékben való kötelező számításról. 11. A Legfőbb Állami Számvevőszék. Ezeknek a jórészt terjedelmes fejezeteknek semmiféle alfeosztása nincs. Ez az anyag áttekinthetőségének és a szerkezet világosságának kétségtelenül kárára van, amit a tárgymutató kellőképpen ellensúlyozni nem tud.

Ha a művet saját célkitűzésének szempontjából bíráljuk és többi kifogásainkat is mindjárt az elején akarjuk felsorolni, hiányának tekintem azt is, hogy — eltekintve egypár külföldi szerző műveire való hivatkozástól — sem a tudományos szakirodalomba, sem az államszámvitelten eddigi magyar irodalmába, sem azokba a jogszabály-kiadványokba, amelyekre azoknak a közigazgatási tisztviselőknek, akiknek használatára a könyv íródott, gyakorlati szempontból szükségük van, semmiféle bevezetést, elindítást sem ad. Sokszor idézi például, amint hogy az elkerülhetetlen is, a Számviteli Utasítást, de nem mondja meg, hogy az alatt az 1897 : XX. t.-c. végrehajtási utasítását kell érteni, amely miniszterelnöki rendelet alakjában, két évvel később, 1899-ben jelent meg. Az adóhivatali utasítást, a közszállítási szabályzatot is csak nevük szerint idézi és nem mondja meg sehol a számukat. Az 1897 : XX. t.-c. egyes módosításaira vonatkozó törvénycikkek, az 1915 : XII. és 1920 : XXVIII. t.-c. végrehajtási utasításait nem is említi. Ez jogászai szabatosság és a könyv gyakorlati használhatósága tekintetében egyaránt sajnálatos.

Az előszóban mondja ugyan, hogy a könyv csak az állami számvitel anyagát vette fel és abból is csak azokat az ismereteket foglalta össze, amelyekkel általában minden számvevőségi tisztviselőnek rendelkeznie kell, lehetőleg mellőzte tehát az egyes szolgálati ágra vonatkozó különleges tudnivalókat, mégis sajnálatos, hogy nem tér ki a területi önkormányzati testületek (vármegye, törvényhatósági város, megyei város, község) költségvetésének és számvitelének tárgyalására. Ezek az úgynevezett általános igazgatás szervei, azokat közigazgatási szervezetünk lényeges részeinek tekintjük s velük az állami közigazgatás minden szervének is költségvetési és számviteli szempontból sűrűn van dolga. A könyv használóinak általános tájékozása szempontjából is érezhető az a hiány, hogy a közüzemek számviteléről legalább áttekintést nem nyújt és nem mondja meg főbb vonásokban sem azt, hogy legalább az állami költségvetésben külön fejezetek alatt felvett állami üzemeknek számvitele milyen szempontok szerint fejlődött, számvitelük az üzemek kereskedelmi jellegének befolyása alatt mennyiben módosul, illetve egészül ki.

Logikai hiánya a könyvnek — ami, nézetem szerint, számviteli törvényeinknek is nagy hiánya —, hogy szólva a költségvetési törvény végrehajtásáról, a végrehajtásban résztvevő szervek közül csak a számvevőség és a pénztár hatáskörét és szolgálatát tárgyalja, de nem szól magukról az utalványozó hatóságokról, amelyekre nézve jogrendszerünk rendelkezései egyébként is hézagosak és célszerűtlenek. Annak következtében, hogy az utalványozó hatóság hatásköre és közreműködése a költségvetési törvény előkészítésében és végrehajtásában a számviteli törvényrendszerünkben hiányzik, következik az, hogy a számvevőség által végzendő közigazgatási *segéd-szolgálatra* vonatkozó rendelkezések a levegőben lógnak, az 1897 : XX. t.-c.-ben éppúgy, mint a tárgyalás alatt lévő műben.

Logikai hiánynak tartom azt is a műben, hogy nem tárgyalja a közadók kezelésére vonatkozó jogszabályokat, a közadók könyvelésére nézve fontos rendelkezéseket is beleértve. Azok a számviteli rendelkezések, amelyek az állami számvitelről szóló törvényben és Szász Lajos könyvében található, vonatkoznak a költségvetési törvény végrehajtásából folyó kiadások számvitelére, a bevételeknek azonban csak arra a kisebb részére, amely nem közadókból származik. Ennek gyakorlati és kodifikációs technikai okait a számviteli törvény alkotásában jobban megérthetjük, mint egy, a magyar állam számviteléről szóló rendszeres munkában. Szerző magyarázata erre az, hogy igyekezett szó szerint közölni a jogszabályok rendelkezéseit, ami művének számításom szerint körülbelül kétharmadát ki is teszi, a fentemlített hiányokra vonatkozólag azonban jogszabályok részben nincsenek.

Tudom azonban, hogy mindezeket az észrevételeket az állami számvitelünkre vonatkozó összes eddigi művekre meg lehet tennünk. Azokat bírálatomba mégis azért foglaltam bele, mert a szóbanforgó mű ennek az irodalomnak eddigi termékeivel szemben egyébként számos kiváló érdemmel bír.

Egyik szembeötlő vonása, amely minden lapjáról lerí, a gyakorlati közigazgatás és az egész államháztartás mélyreható, irodalmi művekben igen ritkán található alapos és pontos ismerete, nemcsak a részletek, hanem az összefogó, kormányzati hatáskör tekintetében is. Ezt elsőrendű köztisztviselői kvalitások és hosszú, kitartó munka nélkül lehetetlen elsajátítani. Ezenkívül bizonyos az is, hogy a közigazgatásnak csak kevés olyan pozíciója van, amelyből a közigazgatásnak ezt a széleskörű és magasszemponitú ismeretét megszerezni lehet. Szász Lajos, mint a pénzügyminisztérium zárószámadási osztályának, annak a költségvetési osztállyal való egyesítése óta mindkettőnek főnöke, ezeknek a kiváló pozícióknak egyik legfontosabbikát és legtanulságosabbját tölti be már évek óta. Hogy ő ebben a pozíciójában szerzett gyakorlati tapasztalatait a közigazgatás tudományos művelésével kapcsolja, az javára szolgál közszolgálati teljesítményeinek, amelyek a merő empiria egyébként rendszerint tapasztalt vérszegénysége helyett az elvi szempontok magasságából állandóan megtermékenyülhetnek, de hasznára

lehet a tudománynak is, amelyet az életből vett problémák sokasága által gazdagít.

A szóbanforgó műnek tanulmányozása útján ennek a következtetésnek értékes igazolását kapjuk meg. A műnek az az egyharmada, amely nem jogszabályok idézéséből áll, hanem a szerző egyéni nézeteinek a fejtegetését tartalmazza, két szempontból becses. Egyrészt egyes definíciókban és a terjedelmes fejezetek anyagát megvilágító találó megjegyzések közbeiktatása útján ad az anyag feletti teljes uralkodást bizonyító szempontokat. Másrészt azonban azokban az apróbetűs és sokszor önálló értekezésszámba menő részekben, amelyekben egyéni véleményét fejtegeti, képességének legjavát nyújtja. Különösen ki óhajtom emelni közülük a következőket:

A költségvetési év kezdőpontjának változásáról és a költségvetési év kezdetének államháztartási és közigazgatási szempontból való jelentőségére vonatkozó fejtegetések a 9—15. oldalon szép essay-nak beillenek. A költségvetés bruttó és nettó rendszeréről a 18. s következő oldalakon a közigazgatás alapos ismeretéből származó új szempontokat vet fel. A 22. s következő lapokon finom jogászai fejtegetést találunk a költségvetési előirányzatba felveendő kiadások és bevételek előirányzásának és a lerovásnak jelentőségéről. A 27—34. oldalakon részletes fejtegetések vannak az állami költségvetésnek osztályokra tagozásáról és azoknak kritikájáról. Találók és fontosak a költségvetési indokolásokkal kapcsolatban, valamint az államháztartás és az önkormányzati háztartások közti összefüggésekre vonatkozólag az 53. s következő oldalakon kifejtettek. Mélyreható és irodalmunkban hézagpótló a hitelátruházásról (71—74. lapok), a költségvetésen kívüli állami alapok létesítéséről (75—77. lapok), a hitellekötés, hitelátvitel és a póttulványozás rendszeréről (193—201. lapok) szóló fejtegetése, eredeti és a közigazgatás egyszerűsítésére jellemző példa az egyszersmindenkorra szóló járandóságok utalványozására vonatkozó javaslata (173. lap) stb.

Ebben az összefüggésben kell megemlékeznem folyamodónak arról a cikkéről is, amelyet a Közgazdasági Lexikon (Athenaeum, Budapest, 1929) I. kötetében az *Allamvagyon* címszó alatt írt. Ezt is az államháztartás részletes ismerete, az adatok gazdagsága, a judícium biztonsága és a fejtegetések szabatossága jellemzi.

Folyamodó kérvényéhez ezt a két irodalmi művét csatolta. Munkássága, amelyre eddig visszatekinthet, terjedelem és fajsúly tekintetében kétségtelenül megüti azt a mértéket, amelyet karunk új magántanáraival szemben alkalmaz. Egyúttal azonban bizonyítékát adja erőteljes tehetségének, alapos készségének és nagy munkabírásának, amely tulajdonságok együttvéve alapos reményt nyújtanak arra, hogy tudományos irodalmunknak tőle még nagyértékű gyarapítását várhatjuk. Az egyetemi magántanári fokozat megadása nemcsak érdemessége miatt indokolt, hanem várakozásom szerint tudománypolitikai szempontból is üdvös lesz azért, mert a közigazgatási tudományok fejlesztésében szükség van arra, hogy azok művelői közt szerepet játsszanak azok, akik, mint Szász Lajos és az egyidejűleg ugyancsak magántanári képesítés alatt álló Mártonffy Károly, az államháztartás, illetve a közigazgatás életének alapos és mélyreható megismerésére kivételesen kedvező feltételekkel bírnak.

II. Bírálatom eredményeként tehát azt a

j a v a s l a t o t

van szerencsém a tekintetes Kar elé terjeszteni, hogy Szász Lajost a kijelölt tárgykörből egyetemi magántanárrá képesítse.

A képesítési eljárás hátralevő fokozatai tekintetében véleményemet a következőkben legyen szabad kifejtennem.

A Magántanári Képesítőszabályzat a szaktanárok bírálatának elfogadása után még kollokvium és próbaelőadás tartását írja elő. Indokolt esetben azonban helye lehet az eljárás megrövidítésének. A Kar gyakorlatában több példa volt arra, hogy a próbaelőadás megtartását engedte el, az utóbbi időben viszont arra volt több példa, hogy a Kar a pályázót a kollokvium

alól mentette fel és próbaelőadás megtartására kötelezte. A magam részéről tudománypolitikai szempontból célszerűbbnek tartom az előbbi gyakorlatot 1. azért, mert professzor, magántanár és minden szakember tudásának jelentékeny és becses része az, amit tud, de irodalmi műveiben kifejtteni még nem volt alkalma. Az illető tudományos egyéniségének és értékének helyes megítélését előmozdítja, ha irodalmi munkásságának megvizsgálásán kívül neki alkalmat adunk tudásának a kollokvium alkalmával való továbbmenő bemutatására. 2. A kollokvium sokszor alkalmasabb mód a pályázó egész egyéniségének megismerésére, mint akár pusztán irodalmi munkásságának vizsgálata, akár a próbaelőadás megtartása. Az egyéniség pedig azoknál, akik az egyetem tanári munkásságába bekapcsolódnak, nagyfontosságú. 3. A Kar tanári testületének ama tagjai számára, akik a pályázónak nem bírálói, a kollokvium a legmegfelelőbb alkalom arra, hogy a Kar magántanárait megismerjék, egyéniségükről és fajsúlyukról közvetlen véleményt alkothassanak. Így a magántanároknak is könnyebb lesz kapcsolatot találni a jogtudományok különböző ágainak művelőivel és előmozdítjuk az univerzitás eszméjének hatni tudását. A magam részéről mindig sajnálattal mondom le arról, hogy más szakmák magántanárjelöltjeit kollokviumi szereplésükben megismerhessem. 4. A próbaelőadásnak van jelentősége az előadási készség megítélésében, olyanoknál azonban, akik mint egyetemi előadók évekre terjedő előadási gyakorlattal rendelkeznek, csak merő formalitás.

Örölnék annak, ha a tek. Kar gyakorlatának megváltoztatásával a fent kifejtett szempontok megvalósulását lehetővé tenné. Nehogy azonban Szász Lajos a többi jelöltektől eltérő elbánásban részesüljön, a Kar legutóbbi gyakorlatának megfelelően azt javaslom, hogy őt is a kollokvium alól felmenteni és közvetlenül próbaelőadásra utasítani méltóztassék.

Budapest, 1933. évi szeptember hó 2-án.

Magyary Zoltán,
egyetemi ny. r. tanár.